

Smart Diaspora 2023

www.diaspora-stiintifica.ro

10 - 13 Aprilie 2023,
Timișoara

Eveniment aflat sub înaltul patronaj
al Președintelui României

SCURTĂ ANALIZĂ DIACRONICĂ ȘI SINCRONICĂ A INCLUZIUNII ÎN EDUCAȚIE LA NOI

Prof.univ.dr. Traian Vrasmas
Universitatea Ovidius Constanța
Asociația RENINCO România

Workshop Exploratoriu: *Echitate, diversitate, incluziune, e-migrare: inovație în politicile cu / pentru grupurile vulnerabile și produse alternative de diseminare a cercetării*

MOTIVAȚIE

EXPERIENȚA PROFESIONALĂ PERSONALĂ

- Anii „90 (Ministerul Învățământului)
- UNICEF – anii 2000...
- RENINCO (de la începuturi – 1994+)
- Universitatea București (doctoratul, 2001-2002), unele cursuri
- Universitatea Ovidius – din 2003 (pedagogie și psihopedagogie specială – o confluență necesară incluziunii în educație)...
- **O LUCRARE DE COAGULARE - „Pe drumul spre educația incluzivă în România. Contribuția Rețelei RENINCO”, 2021 – cu focalizare pe dizabilitate și/sau CÊS...**
- **CONEXIUNEA CONTINUĂ CU EVOLUȚIILE – din Europa, din lume, de la noi (proiecte în educație, 2021, 2022, 2023)**
- ✓ **LUMEA ACADEMICĂ AR TREBUI SĂ FIE MAI PREZENTĂ, cu dovezi necesare politicilor educaționale....**

Structura prezentării

- **Ce (mai) înseamnă educația incluzivă?**
- **Începuturi și evoluții în istoria recentă**
- **Cadrul legislativ actual**
- **Unele proiecte și publicații RENINCO**
- **EASNIE, OCDE și UNESCO privind incluziunea**
- **Îngrijorări și propuneri privind dizabilitatea și/sau CES**
- **Posibile dezvoltări în viitor – proiecte în educație 2021-2023. Elemente pozitive și întrebări**
- **Unele concluzii**

Ce (mai) înseamnă educația incluzivă?

- În ultimii 20-25 de ani au apărut numeroase articole, studii, cărți și alte publicații care tratează mai mult sau mai puțin explicit tema educației incluzive.
- Cantitate enormă a informațiilor electronice disponibile...
- Foarte multe informații eLearning sunt legate *de proiecte cu finanțare pe această temă...*
- Multitudine de accepțiuni date, inclusiv unele eronate, cu efecte perverse...
- Viziunile oficiale despre educația incluzivă la noi sunt diverse, atât în legislație cât și lumea academică...
- Expresie (acum) foarte „la modă,, în politicile educaționale, utilizată foarte mult în ideologiile despre educație...

Semnificatii principale ale educatiei incluzive

Viziunile și ca atare definițiile pot fi diferite, din multe considerente, ca de pildă criteriile și valorile implicate.

Definiții unilaterale, înguste - cu focalizarea pe un sigur grup țintă (cei din educația specială) și/sau criteriu, ca de pildă plasarea educațională a copiilor dintr-un grup țintă pentru marginalizare și excludere (de exemplu cei cu dizabilități); în anii „90 a fost sensul inițial de bază, dar este larg vehiculat și acum...

Definiții multilaterale, extinse, care se referă la mai multe valori, procese, criterii de analiză ale educației incluzive, la mai multe grupuri, la diversitatea copiilor (**UNESCO, 2009, UE etc**)

O definiție UNESCO, 2009

- Educația incluzivă este un proces continuu, care vizează să ofere educație de calitate pentru toți, respectând, în același timp, diversitatea și diferitele abilități și necesități, caracteristici și așteptări de la învățare ale elevilor și comunităților, eliminând toate formele de discriminare.
- UNESCO. (2009). Policy Guidelines on Inclusion in Education, Paris, UNESCO.
<http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001778/177849e.pdf>.

Educația incluzivă și educația pentru toți Salamanca, 1994)

LANSAREA ASPIRAȚIEI EDUCAȚIEI INCLUZIVE

Conferința UNESCO de la Salamanca (1994):

Educația incluzivă caută să răspundă nevoilor de învățare ale tuturor copiilor, tinerilor și adulților, cu un accent deosebit pe cei vulnerabili din punctul de vedere al marginalizării și excluziunii sociale.

VIZIUNEA: Școlile obișnuite, cu o orientare incluzivă sunt cele mai eficiente mijloace de combateră a discriminării și creează comunități primitive, dezvoltând o societate incluzivă și oferind tuturor accesul la educație”...

Incluziunea în educația din țara noastră – unele dezvoltări și repere temporale după 1990

- **1991** – Simpozionul Educație și Handicap, MI-UNICEF-SSH, București – *normalizarea și integrarea...*
- **1993-1997**: primele proiecte-pilot de *educație integrată* la copii cu CES (cu bază și puncte de plecare: Timișoara și Cluj-Napoca)
- **1995** – publicarea Pachetului de resurse UNESCO pentru profesori (1993) – „*Cerințele speciale în clasă*„ (UNICEF și MI) – *prima explorare a incluziunii în educație la noi...*
- **1995-1996** – *utilizarea experimentală a pachetului UNESCO*, în 7 cursuri realizate la: București, Bacău, Brașov, Cluj, Craiova, Iași și Timișoara.
- **1999** - „*Dezvoltarea practicilor incluzive în școli. Ghid pentru profesori*„ - publicație (2000 exemplare) și casetă video – ambele cu sprijin UNICEF (și colaborare cu MEN)
- **2000** - București: Seminarul Subregional *Human Resource Development in Support of Inclusive Education/Dezvoltarea resurselor umane, în sprijinul educației incluzive* (8 țări și România) - organizat de UNICEF și UNESCO...

O definiție extinsă în România

“Educația incluzivă presupune un proces permanent de îmbunătățire a instituției școlare, având ca scop exploatarea resurselor existente, mai ales a resurselor umane, pentru a susține participarea la procesul de învățământ a tuturor elevilor din cadrul unei comunități”

Sursa: Dezvoltarea practicilor incluzive în școli. 1999. MEN și UNICEF, București

Definiție preluată în mai multe acte normative după anul 2005...

Oare este suficientă, adecvată această definiție astăzi?

Incluziunea în perioada preaderării

- 2001 - Un studiu de caz publicat de UNESCO „Including the Excluded. Meeting diversity în education, Example from Romania„/Includerea celor excluși: Răspunsul pentru diversitate în educație. Exemplu din România...
- După anul 2000 – numeroase cursuri (realizate mai ales prin proiecte de tip PHARE, cu focalizare pe copiii romi și cei cu dizabilități), precum și publicații, traduceri (autori europeni) sau scrieri ale unor autori autohtoni...
- În perioada 2001-2007 a scăzut semnificativ numărul copiilor cu CES din școlile speciale, concomitent cu sporirea numărului celor care învățau în școlile de masă (generale)
- În perioada 2001-2004 a fost adoptată și pusă în lucru metodologia de funcționare a profesorilor de sprijin și itineranți (Ghid RENINCO-UNICEF, 2005)
- În anul 2005 au fost înființate prin HG centrele județene de resurse și asistență educațională (CJRAE/CMBRAE) – ca organism de coordonare a suportului pentru învățarea școlară (consilieri/psihologi, logopezi, mediatori școlari)...

Proiecte RENINCO-UNICEF-MEN.

Unele publicații

- Formarea primelor cadre didactice itinerante și de sprijin și editarea suportului educațional necesar - Ghid pentru *cadre didactice de sprijin* (2003-2005);
- Elaborarea unui draft de "*Strategie privind învățământul pentru persoane cu CES în contexte incluzive* – 2008 (publicat pe site-ul MECTS în 2010), reactualizat în 2014
- *Premisele educației incluzive în grădiniță*, Vrăsmaș, E., (coord), 2010, MECTS, RENINCO, UNICEF, Editura Vanemonde;
- *Incluziunea școlară a copiilor cu cerințe educaționale speciale*, Vrăsmaș, T., (coord.), 2010, UNICEF, MECTS și RENINCO, Ed. Vanemonde;

Proiecte RENINCO-UNICEF-MEN. Publicații

- *Modele și forme de sprijin educațional în contexte incluzive*, Vrăsmaș, E., Vrăsmaș, T. (coord), 2011, Editura Terra (cu sprijin primit de la Ambasada Franței în România);
- *Educația incluzivă în grădiniță: dimensiuni, provocări și soluții*, Vrăsmaș, E., Vrăsmaș, T., (coord), 2012, Buzau, Alpha MDN, UNICEF, MECTS și RENINCO;
- *Promovarea educației incluzive în învățământul primar. Ghid pentru cadre didactice, alți profesioniști, manageri școlari și părinți*, Vrăsmaș, E., Vrăsmaș, T., (coord), 2013, Editura Vanemonde, UNICEF, MEN și RENINCO;
- *Practici bune în educația incluzivă din grădinițe*, Vrăsmaș, E., Preda, V., 2015, UNICEF, MENCS, RENINCO;
- *EDUCAȚIE PENTRU TOȚI ȘI PENTRU FIECARE. Accesul și participarea la educație a copiilor cu dizabilități și/sau CES din școlile participante la Campania UNICEF Hai la școală!*, Coord. Fârțușnic, C., Costache, L., Vrasmas, T., 2015 (ISE, UNICEF, RENINCO);

Educația incluzivă în legislația actuală (2011+)

2011 – Legea Educației Naționale și reglementările subsecvente...

- Principiul incluziunii sociale...POATE FI OARE INCLUZIUNEA DOAR POSTȘCOLARĂ? Cum ne raportăm atunci la viziunea internațională?

Art. 99, alin. 6, e:

- **„servicii de consultanță pentru educație incluzivă, furnizate de *centrele școlare de educație incluzivă*„ - una dintre activitățile și serviciile educaționale coordonate metodologic de CJRAE...**

O critică europeană (2017) a centrelor școlare de educație incluzivă (CȘEI)...

STUDIU 2014 - Vrasmas, E., Manea, L. Vrasmas, T., 2014, *Studiu privind legislația referitoare la educația copiilor cu dizabilități și alte cerințe educaționale speciale (CES) din perspectiva educației incluzive*, în revista Repere, Revista de Stiintele Educatiei Vol. 8, nr. 1/2014, Editura Universității din Bucuresti

Legislația actuală și incluziunea.

Concluzii studiu 2014 – cu focalizare pe CES

- *Utilizarea terminologiei din vocabularul educației incluzive este limitată, confuză necorelată, uneori eronată - în legislația specifică și în documentele oficiale promovate de autoritățile centrale și diverse instituții educaționale;*
- Educația incluzivă este un concept neclar definit (ca și dizabilitatea și CES), se confundă de cele mai multe ori cu integrarea copiilor cu dizabilități în școlile de masă (uneori în cele speciale...);
- Educația incluzivă nu constituie (încă) o prioritate pentru sistemul național de educație din România; educația incluzivă este considerată o problemă marginală, care nu privește întregul sistem de învățământ;
- Paradigma educației copiilor cu dizabilități și alte CES este mai degrabă cea a educației integrate (deci a integrării, nu a incluziunii); acești copii sunt încă priviți prin prisma modelului medical, diagnosticați și considerați bolnavi sau potențial bolnavi...

O critică europeană pentru CSEI Consiliul Europei (2017, septembrie).

Fighting school segregation in Europe through inclusive education: a position paper,
<https://rm.coe.int/fightingschool-segregationin-europe-throughinclusive-education-a-posi/168073fb65>. - pg. 7

Varianta engleză

- "Some countries appear willing to settle for some form of segregation and rename segregated forms of education using more acceptable terminology or even "inclusive education".(5)
- (5) In Romania for example, former residential institutions for children with disabilities have been renamed "inclusive education centres"; see the report on Romania (2014), paragraph 58."

Traducerea

- Unele țări par dornice să continue/consolideze o anumită formă de segregare și să redenumescă forme segregate de educație, utilizând o terminologie mai acceptabilă sau chiar „educație incluzivă„.(5)
- (5) În România de exemplu, fostele instituții rezidențiale pentru copii cu dizabilități au fost redenumite „centre de educație incluzivă„; a se vedea raportul despre România (2014), paragraful 58...

Desegregare și **incluziune**. OMEN 6134 din 2016 privind interzicerea segregării școlare

- Se stipulează aici, pe lângă **criteriul etnic** deja existent (într-un Ordin similar din 2007) și ***criteriul dizabilității sau cerințelor educaționale speciale, statutul socio-economic al părinților/familiilor, mediul de rezidență și performanțele școlare ale beneficiarilor primari ai educației.***
- În acest sens, este interzisă separarea fizică a școlărilor care ... în clase/ clădiri/ ultimele două bănci/alte facilități din învățământul de masă, astfel încât procentul acestora să devină disproporționat în raport cu majoritatea...
- O excepție: școlile speciale...
- Școala incluzivă este o școală ***prietenoasă și democratică, care valorifică diversitatea socio-etno-culturală, o școală în care toți copiii sunt respectați și integrați fără discriminare și fără excludere generate de originea etnică sau de limba maternă, dizabilitate și/sau cerințe educaționale speciale, statutul socioeconomic al familiilor, mediul de rezidență sau performanțele școlare ale beneficiarilor primari ai educației*** (Art. 2)
- Aici avem o definiție și implicit grupurile cele mai vulnerabile...

EUROPEAN AGENCY

for Special Needs and Inclusive Education

- **EASNIE / Agenția Europeană pentru Cerințe Speciale și Educație Incluzivă - <http://www.european-agency.org>**
- **Denumirea, ca și întreaga activitate desfășurată de EASNIE = situarea preocupărilor acestei organizații în câmpul larg al întregului sistem educational din țările membre (cele care compun Uniunea Europeană, ca și țările asociate sau unele în curs de aderare) – în viziunea educației incluzive.**
- **Agenția (EASNIE) facilitează țărilor membre participante oferta de informații și ocazii de a învăța unele de la altele, prin cunoștințe diverse și prin schimb de experiență.**
- ***România este singura țară din UE care nu este membră EASNIE...***

OCDE și evaluarea în educație de la noi

- Într-un raport OCDE din 2017 (pg.15), afirmă astfel, oarecum concludiv, despre educația de la noi:
- *Deși le permite unor elevi să exceleze, mult mai mulți nu stăpânesc competențele de bază și aproape o cincime părăsesc școala, înainte de a-și completa învățământul secundar superior...
Recomandarea este: crearea unui sistem în care toți elevii au acces la educație de calitate...*

Sursa:

- OECD, (2017). Kitchen, H., Fordham, E., Henderson, K., Looney, A., & Maghnouj, S. *OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education: Romania*
https://read.oecd-ilibrary.org/education/romania-2017_9789264274051-en

UNESCO despre incluziunea elevilor cu dizabilități și/sau CES la noi

- Un raport UNESCO (2021) care se referă la copii/elevi cu CES constată că: *„atitudinile elitiste, practicile educaționale incluzive limitate, absența resurselor umane și fizice, curriculumul ascuns din școli sunt bariere semnificative către învățământul general pentru elevi cu dizabilități/și sau CES”* (pg. 61).
- Sursa: UNESCO (2021). Romania, Profile commissioned by EASNIE for the Global Education Monitoring Report 2021 Central and Eastern Europe, the Caucasus and Central Asia Inclusion and education: All means all - <https://gem-report-2020.unesco.org/wp-content/uploads/2021/02/Romania.pdf>
- Informația se bezează și pe o publicație UNECF, 2015

Îngrijorări și propuneri. Perspectiva RENINCO și CNDR (aprilie 2022)

A. ÎNGRIJORĂRI

- **Legislație, politici educaționale și management - *complexitate mare, confuzii, omisiuni, incongruențe, marginalizarea incluziunii...***
- **Cercetarea - în țară - și cooperarea europeană și internațională în acest domeniu (cerințe speciale și incluziune) sunt *în regres. Nu există nici o structură națională de cercetare în problematica incluziunii și CES. România nu este membru EASNIE!***
- **Atitudinile negative față de copiii cu dizabilități și/sau CES, în școlile de masă! Una dintre cauze: *nivelul scăzut de cunoaștere, de către toate cadrele didactice, a problematicii educației incluzive!***
- **Resursele necesare incluziunii în educație - umane, financiare și materiale - sunt *insuficiente! Resursele umane nu sunt coordonate unitar (profesorii de sprijin, facilitatorii)...***

Îngrijorări și
propuneri.
Perspectiva
RENINCO și CNDR
(aprilie 2022)

B. PROPUNERI

- ***Înscrierea României ca membru al Agenției Europene pentru Cerințe Speciale Educație Incluzivă/EASÑIE - European-agency.org - prin Ministerul Educației!***
- ***Reînființarea unor structuri semnificative de cercetare la nivel național!***
- ***Reglementarea adecvată a coordonării resurselor de suport pentru învățare în școlile de masă, sub egida CJRAE/CMBRAE (atenție la profesori de sprijin și facilitatori...)***
- ***Corectarea unor bariere și/sau anomalii - denumirea de Centru școlar de educație incluzivă acordată unor școli speciale!***

Perspectiva
RENINCO și CNDR
(aprilie 2022).
Propuneri

- *Evaluarea (prin cercetare independentă) a calității educației oferite persoanelor cu dizabilități și/sau CES în școli speciale, școli de masă ori alte contexte educaționale*
- *Optimizarea pregătirii tuturor cadrelor didactice, pentru a putea răspunde mai bine tuturor provocărilor legate de incluziune și echitate în învățământ*
- *Includerea adecvată într-o nouă Lege a Educației a principiile incluziunii și echității în educație*
- *Elaborarea și adoptarea unei Strategii Naționale de promovare a incluziunii și echității în educație*
- *Pe termen mediu și lung - realizarea a unui întreg SISTEM COERENT DE SPRIJIN PENTRU ÎNVĂȚARE ÎN ȘCOLI, pe mai multe niveluri!*

Proiecte în educație. 2021-2023

- PROGRAMUL PREZIDENȚIAL „ROMÂNIA EDUCATĂ„ (2021)

- Printre valori: echitatea și diversitatea (puternic corelate incluziunii)...
- Capitolul V.6. EDUCAȚIE INCLUZIVĂ DE CALITATE PENTRU TOȚI COPII (pg.88)
- „Educația incluzivă de calitate este garantată tuturor, indiferent de identitatea etnică sau lingvistică, de mediul de reședință, mediul socio-economic, nevoi educaționale speciale, convingeri religioase, opțiuni politice, orientare sexuală sau orice alt criteriu„. (pg.90) – *grupurile vulnerabile...*
- Capitolul IV.4. ÎNVĂȚĂMÂNTUL SPECIAL (pg.47)
- Au fost identificate trei grupuri foarte vulnerabile „*elevii de etnie romă, elevii cu dizabilități și elevii din zonele rurale (...) au nevoie de acces crescut la educație incluzivă de calitate și la facilități nesegregate,*„...

Proiectul legii Învățământului preuniversitar (iulie 2022)

Aspect pozitiv: Echitatea și incluziunea – sunt prezentate (ca valori) în proiect, la art. 2, punctele b și c, dar după excelență (a)

- **Întrebări: Care poate fi relația dintre excelență și echitate-incluziune?**

Aspect pozitiv: Incluziunea este definită în proiect, dar într-un sens larg social, nu în context educațional...

- **Întrebare? De ce oare autorii de proiect consideră că incluziunea este relevantă doar în plan social? (valabilă și la LEN 2011)...**

Aspect pozitiv: Discriminarea (puternic corelată incluziunii) apare și este definită în proiect ca principiu.

- **Întrebare: De ce oare la principiul nediscriminării nu se fac referiri mai explicite – menționarea unor criterii de discriminare, (art. 2 din Convenția ONU privind drepturile copilului (ratificată prin Legea nr. 18/1990), Legea 272/2004 (actualizată) - art. 7, ori în OUG nr. 137/2000 (republicată în 2014), art.2 ?**
- **OBSERVAȚII RENINCO (august 2022) - 35 PAGINI...**

Proiectul Legii Învățământului preuniversitar, februarie 2023

VALORI ȘI PRINCIPII

- Echitatea este mai bine definită și apare după excelență...
- Incluziunea este definită acum în context educațional...

Capitolul V: Educația incluzivă de calitate pentru toți beneficiarii primari ai educației

Precizarea vulnerabilităților (copii în risc de excluziune școlară):

„statut social, economic sau cultural, minoritate națională, remigrați, refugiați, zone rurale sau urbane marginalizate, copii cu cerințe educaționale speciale, copii separați temporar sau definitiv de părinții, mame minore, copii și tineri din cadrul comunităților de romi vulnerabile, copii și tineri din penitenciare și centre de reeducare, victime ale violenței, abuzului, neglijării sau exploatării, copii și tineri consumatori de droguri etc,,

➤ **Viziunea largă, extinsă a incluziunii în educație...**

Proiectul Legii Învățământului preuniversitar, februarie 2023

UNUL DINTRE ASPECTELE POZITIVE:

CENTRUL NAȚIONAL PENTRU EDUCAȚIE INCLUZIVĂ (CNEI) – instituție importantă (era și în varianta din 2022)!

- În plus față de varianta anterioară de proiect apare aici și funcția de cercetare! (Era una dintre observațiile RENINCO la proiectul din 2022)...
- Întrebări:
- *Cum se va putea organiza și cum va funcționa pentru a răspunde misiunii generale – incluziunea tuturor copiilor, cu accent pe cei în risc de excluziune – dar și unei funcții particulare – educația specială?*
- *Ce învățăminte ar putea utiliza guvernării și viitorii manageri al CNEI din funcționarea de pînă acum a ISE (1990-2019) ca și a unui Centru/Institut din anii „90 (CMRCTH-INRESPH...) - care avea - pînă prin anul 1997 - și atribuții de cercetare în educația specială?*
- *Cum va colabora CNEI cu ISE (care va fi reînființat prin legea viitoare)?*

Educația incluzivă la noi. Unele concluzii și o întrebare

- De la începuturi (anii „90) drumul spre o educație mai democratică, deschisă, prietenoasă, respondentă și valorizatoare pentru toți cei care învață a fost (este) *foarte sinuos...*
- După o perioadă de evoluții (lente) din anii „90 spre incluziune (UNESCO 2001) și apoi în perioada de preaderare la UE, a urmat (este și acum) în legislație și practici educaționale *o perioadă de stagnare – referitoare la incluziune...*
- ***Tensiunea dintre incluziune și echitate***, pe de o parte și excelență care a vizat (vizează încă) mai ales copiii capabili de performanțe înalte (elitele?) și competițiile (olimpiade) a fost (este) foarte puternică...
- ***Proiectele de reajustare a sistemului nostru educațional (2021-2023)*** par să acorde o importanță mai mare, mai adecvată incluziunii și echității în educație...
- ***Întrebare: Cum se va putea reuși oare transpunerea în realitățile educaționale și sociale de la noi a principiilor incluziunii și echității – promovate în proiectele de educație recente?***

**VĂ MULȚUMESC
PENTRU ATENȚIE!**
